



## Kas ir mazie vaļveidīgie dzīvnieki?

Vaļi, delfīni un cūkdelfīni ir apvienoti vienā kārtā – vaļi, jeb latīņu valodā - Cetacea. Tie ir ūdenī dzīvojoši zīdītāji, un lielākā daļa no tiem ir jūras dzīvnieki, t.i., tie dzīvo jūrā. Vaļi pavada ūdenī visu savu dzīvi. Mūsdienās ir sastopamas divas galvenās vaļveidīgo apakškārtas. Plātņvaļiem (latīniski - Mysticeti) ir ragvielas plātnes barības izkāšanai no ūdens. Šīs apakškārtas vaļi ir ļoti lieli, un pie tiem pieder, piemēram, zilais valis, vislielākais dzīvnieks, kāds jebkad ir dzīvojis uz zemes. Pie zobvaļu (latīniski – Odontoceti) apakškārtas pieder tā sauktie mazie vaļveidīgie. Tie galvenokārt barojas no zivīm un kalmāriem.

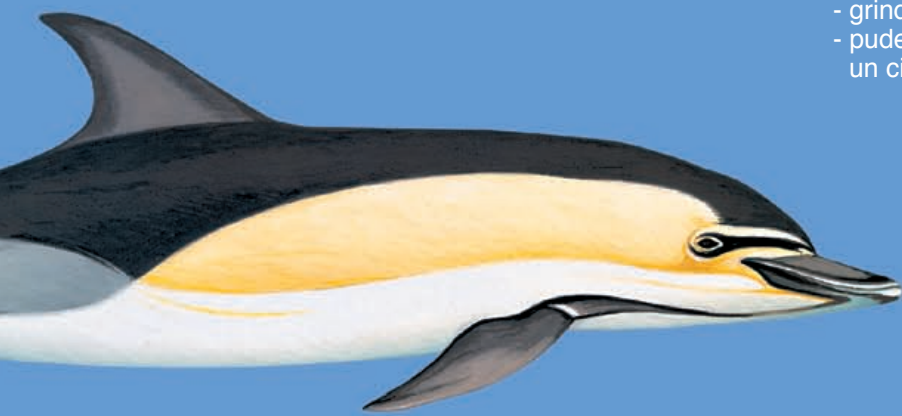


svītrainais delfīns  
(*Stenella coeruleoalba*)

## Kur var sastapt mazos vaļveidīgos dzīvniekus?

Mazie vaļveidīgie dzīvo gandrīz visās pasaules jūrās un dažās upēs. Vairākas sugas ir sastopamas Ziemeļjūrā, Ziemeļatlantijā un Īrijas jūrā. Vienīgā mazo vaļveidīgo suga, kas dzīvo Baltijas jūrā, ir parastais cūkdelfīns. ASCOBANS šajā teritorijā aizsargā visas zobvaļu sugas (izņemot kašalotus *Physeter macrocephalus*), pasugas vai populācijas. Biežāk sastopamās sugas vienošanās teritorijā ir:

- parastais cūkdelfīns (*Phocoena phocoena*),
- afalīna (*Tursiops truncatus*),
- parastais delfīns (*Delphinus delphis*),
- baltpurna delfīns (*Lagenorhynchus albirostris*),
- baltsānu delfīns (*Lagenorhynchus acutus*),
- svītrainais delfīns (*Stenella coeruleoalba*),
- pelēkais delfīns (*Grampus griseus*),
- zobenvalis (*Orcinus orca*),
- grinda (*Globicephala melas*),
- pudeļdeguna delfīns (*Hyperoodon ampullatus*) un citi knābjvaļi (*Ziphiidae*).



parastais delfīns  
(*Delphinus delphis*)

## Kāpēc mazie vaļveidīgie ir apdraudēti?

Lielākā daļa vaļveidīgo sugu ir ļoti kustīgas. Tās veic lielus attālumus, lai medītu, vai regulāri migrē starp vairošanās vai barošanās areāliem. ASCOBANS teritorijā tos apdraud cilvēka saimnieciskā darbība, no tiem **piezveja** jeb nejauša nokļūšana zvejas tīklos ir visnopietnākā. Katru gadu vairāki tūkstoši vaļveidīgo noslīkst, jo tie sapinas zvejas tīklos un nevar izkļūt no tiem, lai iznirtu virs ūdens un ieelpotu gaisu. Jūras **piesārņojums** ir otrs nopietnākais mazo vaļveidīgo apdraudējums, kura novēršanai nepieciešama starptautiski saskaņota pieeja. Indīgās vielas, piemēram, smagie metāli un stabilie organiskie savienojumi, it īpaši PCB (polihlorētie bifēnili), iekļūst jūrā dzīvojošo zīdītāju barības ķēdē un uzkrājas to ķermeņa audos, ietekmējot dzīvnieku veselību. Komerciālā kuģošana, rūpnieciskās aktivitātes (piemēram, pāļu dzīšana vai seismiskie pētījumi), eksplozijas un jūras kara flotes sonāri izraisa zemūdens trokšņus. Šādi **akustiskie**

**traucējumi** var radīt izmaiņas vaļu uzvedībā, fiziskas traumas vai pat to nāvi. Turklāt kuģu flotes paplašināšanās rada **sadursmju** pieaugumu starp kuģiem un vaļiem.

Mazo vaļu apdraudējumu pakāpe un sekas ir atkarīga no apdraudējuma veida un mazo vaļveidīgo sugu. Piemēram, dramatiski samazinājies cūkdelfīnu skaits Baltas jūrā un tuvumā esošajā Baltijas jūrā. Šo kritumu, kas tiek novērots jau kopš 1930. gada, pavada arī nepārtraukta cūkdelfīnu izžušana plašos to kādreizējā areāla apgabalos. Šodien Baltijas jūras cūkdelfīni kaut cik ir saglabājušies

parastais cūkdelfīns  
(*Phocoena phocoena*)



piesārņojums, gan piezveja, gan zemūdens trokšņi, gan citas cilvēku darbības.

Lai gan visu cilvēka daudzpusīgo darbību sekas nav zināmas, tomēr ir skaidrs, ka gan mazos vaļus, gan delfīnus un cūkdelfīnus apdraud arī barības resursu izsīkšana, dabiskās vides degradācijas un klimata izmaiņas.

tikai Kategatā un Beltas jūrā- kādreizējās dzīves vides pašā rietumu daļā, savukārt Baltijas jūrā Vācijas, Polijas un Zviedrijas piekrastē tos redz ļoti reti. Cūkdelfīnus īpaši apdraud piezveja piegrunts zvejas tīklos, kā rezultātā Ziemeļjūrā vien katru gadu iet bojā tūkstošiem cūkdelfīnu.

Parastais delfīns (*Delphinus delphis*) ir sastopams Eiropas Atlantijas ūdeņos. Ķeltu jūrā un, it īpaši, Biskajas līcī to apdraud tralēšana un zvejošana ar dreifējošiem tīkliem. Afalīna (*Tursiops truncatus*), kas pazīstama daudziem cilvēkiem no filmām, bieži sastopama piekrastes ūdeņos, un tur to apdraud gan jūras



zobenvalis  
(*Orcinus orca*)

# ASCOBANS

ASCOBANS – Mazo vaļu, delfīnu un cūkdelfīnu saglabāšana

## Kas ir ASCOBANS?

Saīsinājums ASCOBANS veidots no vārdu „Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic, North East Atlantic, Irish and North Seas” pirmajiem burtiem un nozīmē: Vienošanās par mazo vaļveidīgo aizsardzību Baltijas jūrā, Ziemeļaustrumu Atlantijā, Īrijas jūrā un Ziemeļjūrā.

1991. gadā Konvencijas par savvaļas dzīvnieku migrējošo sugu aizsardzību (UNEP/CMS jeb Bonnas Konvencijas) aizbildniecībā tika noslēgta Vienošanās

par mazo vaļveidīgo dzīvnieku aizsardzību Baltijas jūrā un Ziemeļjūrā. 2008. gada sākumā vienošanās teritorija tika paplašināta uz rietumiem. ASCOBANS aicina pievienoties visas areāla valstis (t.i., jebkuru valsti, kas saskaņā ar vienošanos realizē jurisdikciju kādā šo sugu areāla daļā, vai valsti, zem kuras karoga esoši kuģi ir iesaistīti darbībās, kas nelabvēlīgi ietekmē mazos vaļus vienošanās teritorijā), kā arī reģionālās ekonomikas integrācijas organizācijas. Daudzas, tomēr ne visas valstis, kas atrodas vienošanās teritorijā, ir kļuvušas par šīs vienošanās dalībvalstīm, un ASCOBANS turpina paplašināties. Dalībvalstiskopīgi risinā problēmas, kas saistītas ar joprojām augsto piezvejas apjomu, dabiskās vides pasliktināšanos un antropogēno traucējumu palielināšanos, kā rezultātā tiek apdraudētas mazo vaļveidīgo populācijas Baltijas jūrā, Ziemeļjūrā, Ziemeļaustrumu Atlantijā un Īrijas jūrā.

## Ar ko nodarbojas ASCOBANS?

Tā kā migrēšanas laikā vaļveidīgie regulāri šķērso nacionālās jurisdikcijas robežas, tad to aizsardzība var būt efektīva vienīgi starptautiskas sadarbības rezultātā. Tieši tāpēc vienošanās mērķis ir veicināt ciešu dalībvalstu sadarbību, lai sasniegtu un saglabātu mazo vaļveidīgo dzīvnieku populāciju ASCOBANS teritorijā. Saglabāšanas un vadības plāns, kas ir būtiska vienošanās daļa, liek vienošanās dalībvalstīm veikt dabiskās vides saglabāšanas un pārvaldīšanas, apsekošanas un pētīšanas, piesārņojuma likvidēšanas un sabiedrības informēšanas pasākumus. Lai sasniegtu šo mērķi, ASCOBANS sadarbojas arī ar tām vienošanās areāla valstīm, kas (pagaidām) nav vienošanās dalībvalstis, kā arī ar starpvaldību organizācijām un nevalstiskām organizācijām.

## Kā strādā ASCOBANS?

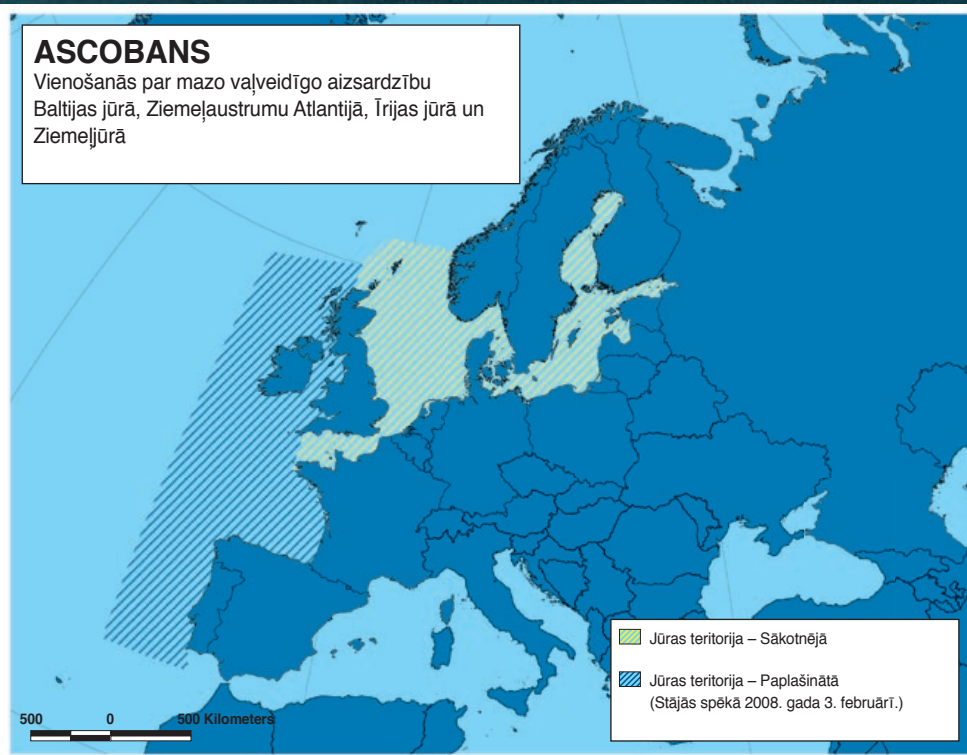
Vienošanās mērķa īstenošanā piedalās trīs institūcijas :

**Dalībvalstu sanāksme (MOP – The Meeting of Parties):** Dalībvalstu sanāksme ir vienošanās lēmumpieņemšanas struktūrvienība. Šī sanāksme notiek reizi trijos gados, lai novērtētu ASCOBANS uzdevumu izpildi un izstrādātu jaunu rīcības plānu. Vienošanās areāla valstis, kas nav vienošanās dalībvalstis, kā arī starpvaldību organizācijas un nevalstiskās organizācijas drīkst apmeklēt MOP sanāksmes kā novērotāji bez balsošanas tiesībām.

**Konsultatīvā komiteja (AC – The Advisory Committee):** AC, kas sanāk vismaz reizi gadā, sniedz vienošanās dalībvalstīm un sekretariātam zinātniskus un politiskus padomus mazo vaļveidīgo populāciju saglabāšanā un citos jautājumos. Katra dalībvalsts ir tiesīga iecelt vienu konsultantu kā AC biedru, kuru pavada padomnieki. Tāpat kā MOP, arī AC sanāksmes drīkst apmeklēt neatkarīgi novērotāji, taču tiesības balsot ir tikai pilnvarotajiem komitejas biedriem.

**Sekretariāts:**

ASCOBANS sekretariāts darbojas kā koordinējoša vienošanāsstruktūrvienība. Tas nodrošina administratīvu atbalstu, apkopo un izplata informāciju, kā arī atbalsta dalībvalstis vienošanās uzdevumu izpildē. Sekretariāts sagatavo, organizē un apkalpo MOP un AC sanāksmes. Sekretariātam ir svarīga loma arī informācijas izstrādē. Tāpat kā Bonnas Konvencijas un citas reģionālu vienošanās gadījumā, arī ASCOBANS sekretariātu, kas atrodas Bonnā (Vācija), pārvalda Apvienoto Nāciju Vides programma.



*zobenvaļis*  
(*Orcinus orca*)

Papildu informācijas saņemšanai lūgums sazināties ar:

UNEP/ASCOBANS Secretariat  
UN Campus  
Hermann-Ehlers-Str. 10  
53113 Bonn  
Germany  
Tālrunis: +49 228 815 2416  
Fakss: +49 228 815 2440  
E-pasts: [ascobans@ascobans.org](mailto:ascobans@ascobans.org)  
Tīmekļa vietne: [www.ascobans.org](http://www.ascobans.org)